

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Geline Süreç

Commencement of Teaching the Lesson of Atatürk's Principles and History of Turkish Revalution in Universities and the Present Situtation

Yaşar ÖZÜÇETİN*
Senem NADAR**

Özet

“Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” olarak belirlenen dersin temeli, 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebinde verilen “İhtilaller Tarihi” adlı derse kadar uzanır. Bu ders, Türk İnkılabını, anlama ve anlatmada önemli bir görev üstlenmiştir. İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan İnkılap Tarihi Enstitüleri ile 1933 yılında “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” Üniversite bünyesinde düzenli olarak verilmeye başlanmıştır. Dersin sorumluluğu, 1942'de 4204 sayılı yasa ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı olarak kurulan Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne verilmiş “İnkılap Tarihi” dersleri de yasaya bağlanmıştır.

27 Mayıs 1960 ile başlayan yeni dönem de dersin içeriğinde değişiklikler yapılmış, dersin adı “Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi”, 1968'de de “Türk Devrim Tarihi “ şeklinde değiştirilmiştir. 1980'de “Türk İnkılap Tarihi”, 1981 yılında ise “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi “ olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İhtilaller Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Rejimi, Türk Devrim Tarihi, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Abstract

Basis of the lesson specified as “Ataturk's Principles and History of Turkish Revolution” dates back to the lesson named “History of Revolutions” taught in Ankara Law School in 1925. That lesson had undertaken an important duty in terms of understanding and explicating the Turkish Revolution. In 1933, “Ataturk's Principles and History of Revolution” began to be taught methodically in universities by means of İnkılap Tarihi Enstitüsü (Institute of History of Revolution) founded as subsidiary of İstanbul University. In 1942, with the law no. 4204, responsibility of the lesson was assigned to Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (Institute of History of Turkish Revolution) associated with Faculty of Languages, History and Geography of Ankara University. Thus, the lesson of “History of Revolution” was legalised.

In the term starting from 27 May 1960, content of the lesson was modified and its name was changed to “History of Turkish Revolution and The Regime of Turkish Republic”. Name of the lesson was changed to “History of Turkish Upheaval (Türk Devrim Tarihi)” in 1968, to “History of Turkish Revolution (Türk İnkılap Tarihi)” in 1980 and finally to “Ataturk's Principles and History of Turkish Revolution” in 1981.

Key Words: History of Revolutions, The Regime of Turkish Republic, History of Turkish Revolution, Ataturk's Principles and History of Turkish Revolution, Institute of History of Turkish Revolution.

Giriş

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi, Osmanlı İmparatorluğunun yenilmesini tespit etmekte olup ve İstanbul Hükümetinin durumu karışık bir halde idi. İttihatçıların kuvvetten düşmesiyle padişah iktidarı tekrar ele geçirmiş ve hükümetin siyasetini yakından etkileyecek bir duruma gelmişti. İşbaşına geçen kabineler İtilaf devletleri ile özellikle İngiltere ile işbirliği yaparak daha kazançlı çıkacaklarını düşünüyorlardı. Damat Ferit Paşanın, Hürriyet ve İtilaf Partisi başına geçmesi, bu partiyi İttihatçılar aleyhine kullanmak suretiyle aslında, İttihatçı olmayan fakat İttihat ve Terakkinin milli politikalarını benimseyen bir çok kişiyi de kendinden uzaklaştırmıştı.

Böylece kendi kendini feshetmiş olan İttihat ve Terakki adı anılmaz olmasına rağmen İttihatçıların geliştirdikleri milli ve anti-empyralist düşünce yeniden güç ve önem kazanmış bulunuyordu. Milli görüşleri savunan partiler ve kuruluşların büyük bir kısmı İngilizler veya Osmanlı Hükümeti tarafından baskı görünce kurtuluşu milliyetçi bir hareketi desteklemekte bulmuşlardı. Böylece İstanbul'a da taviz vermek ve kuvvetliye boyun eğmek isteyenlerin yanında daha şahsiyetli hareket etmek isteyen milliyetçi bir grup ortaya çıkmış bulunuyordu.

* Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

** Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

İşgale karşı direniş hareketinin birbirinden farklı iki kaynağı vardı. Bu kaynaklardan ilki; yurt çapında çok defa birbirinden habersiz olarak, ortaya çıkan mahalli teşkilatlardı. Bölgenin ileri gelenleri tarafından kurulan bu oluşumlar, Mondros Mütarekesinin imzalanmasından hemen sonra kendilerini göstermeye başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da bulunduğu zamanlarda gerekli temaslar yaparak milli direniş hareketini yakınları ve arkadaşları ile görüşmüştü. Bu arada Harbiye Nazırlığına talip olup, fikirlerini paylaştığı subayları kilit noktalarına getirmeyi istemiş, bazı birlikleri silahlandırmayı düşünmüştü. Bu planları gerçekleşmeyince devletten alacağı yetki ve resmi görev ile Anadolu'ya çıkmak yollarını aramaya girişmişti. Bu arada Samsun bölgesinde Rumların sebep olduğu kargaşalık ve güvensizliği bahane den İngilizler, o bölgeyi de işgale hazırlanmışlar, böyle bir ortamda Mustafa Kemal Paşa'ya verilen ana vazife bu kargaşaları yerinde inceleyerek alınması gereken tedbirleri sağlamaktı. Mustafa Kemal Paşa resmen ilga edilmiş IX. Ordu yerine kurulan III. Ordunun müfettişliğine tayin edilmişti. Onun müfettişlik bölgesi Samsun, Trabzon, Sivas, Erzurum, Van Livaları (sancakları) içine alıyor, yetkileri ise hem askeri hem de idari makamları kapsamak üzere oldukça geniş tutuluyordu. İşlemlerin tamamlanmasından sonra Mustafa Kemal, Bandırma vapuru ile 16 Mayıs 1919 da İstanbul'dan yola çıkarak, 19 Mayıs 1919 da Samsuna vardı.

Anadolu'nun yer yer işgali karşısında Türk milleti teşkilatlanmış, Kuva-ı Milliye hareketi başlamış, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurmuştu.¹

Anadolu'da bu gelişmeler yaşanırken işgal altındaki İstanbul'da Vahdettin ve onun görevlendirdiği hükümetler acizlik içerisindeydi. Mustafa Kemal Paşanın önderliğinde Anadolu'da başlatılan bu hareket İstanbul hükümeti ve İtilaf kuvvetlerini rahatsız etmişti. Nitekim İstanbul'un işgali ve Meclis-i Mebusan baskını bu durumu doğrular nitelikteydi. Böyle bir ortamda meşru bir şekilde Anadolu'da yeni bir Meclisin açılması kararlaştırıldı.

Kazanılan Birinci ve İkinci İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi ve hemen ardından gelen Büyük Taarruz, Türk milletinin var olma mücadelesinin bir kanıtı olarak ortaya çıkmıştı.

Askeri başarıların siyasi başarılarla taçlandırılması, 24 Temmuz 1923'de Lozan Konferansı ile mümkün olmuştu.

Türk yenileşmesi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde hızlı bir gelişme sürecine girerek, Cumhuriyetin ilanı, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun, Türk milletinin geçirdiği değişimin ifade ettiği, önemli safhası olarak ortaya çıkmıştı.

Değişme, bir halden başka bir hale dönme, devrim olarak bilinen inkılap,² Mustafa Kemal Atatürk tarafından şu şekilde tanımlanmıştır; “inkılâp, mevcut müesseseleri zorla değiştirmek, Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medenî icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktadır.”³

İnkılap her hal ve şart içinde bir ilerlilik, yenileşme ve bir çağdaşlaşmaktır. Çağın gerisinde kalmış müesseseleri ortadan kaldırmak, yerlerine de ileri, gelişmiş müesseseleri getirmektir. İnkılapçılıktan maksat; daima yenileşmeye yürümektir. Bu tür bir düşünce ve hareket de çağdaşlaşmayı amaçlamaktadır.⁴

“Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” dersinin temel özellikleri; Türk inkılabının sağlıklı bir yorumunu yapmak, bilinçli kılınmasını sağlamak, heyecanını yeni kuşaklara aktarmak, bağımsızlığı, çağdaşlaşmayı, demokrasiye geçişi temel almak, sömürgecilikten kurtarıcı bir karaktere sahip olmak,

¹ Bkz. Tefvik Bıyıkhoğlu, *Atatürk Aanaadol'da, (1919-1921)*, I. 2. Baskı, 1981, (Türk İstiklâl Mücadelesi Üzerine Prof. Dr. Yaeschke'nin Bir İncelemesi; Mustafa Turan, “19 Mayıs'ın Türk İstiklâl Harbindeki Yeri ve Önemi”, *Türk Yurdu*, C.18, Sayı 129, (Mayıs 1998); Yaşar Özüçetin, “ Millî Mücadele İçerisinde 19 Mayıs 1919” *KEFAD*, (G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi), Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2004, s.65-74; Hakan Uzun, “ Osmanlıdan Cumhuriyete Süreklilik ”*AVRASYA ETÜDLERİ TİKA*, 23 Yaz-Sonbahar 2002, s.25.

² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi, Ankara 1986, C.7, s.525.

³ Mustafa Kemal Atatürk, Türk İnkılabını şu şekilde özetlemektedir; “Uçurumun kenarında yıkık bir ülke, türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar, yıllarca süren savaş, ondan sonra içerde ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arsız inkılâplar. İşte Türk genel devriminin bir kısa ifadesi”; , Afet İnan, *Tarihten Bugün'e*, İş Bankası Kültür Yay, İstanbul, 1970, s.210; , Hikmet Zeki Kapçı, *Mustafa Kemal Atatürk 'te İnkılapçılık Anlayışının Oluşması ve İnkılaplar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2002, s.98.

⁴Bekir Tunay, “Atatürk'ün İnkılapçılık İlkesi “, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz,1987, S. 9, C.3, s.2.

geçerli ve güvenilir bir gelişme anlayışına dayanmak, çağdaşlaşma gayretlerine ışık tutmak ve geleceği aydınlatmaktır.⁵

1. Beklenen Amaçlar ve Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Derslerine Yer Verilmesi

Türkiye'ye yönelik tehdit ve tehlikelerin bilinmesi ve tahlilinde, Milli Mücadeleyi gerektiren sebepler, Atatürk'ün mücadeleye hangi şartlarda ve nasıl başladığı, onun başarısının sırları Cumhuriyetin kuruluş felsefesiyle ilişkili olup oldukça önemlidir.

Küresel güçlerin Mütareke döneminde olduğu gibi güçlü bir Türkiye istemedikleri, dolayısıyla her yolu deneyecekleri milleti kendi kimliği, tarihi ve kültüründen uzaklaştırmaya çaba sarf edecekleri unutulmamalı gereken bir husustur. Mustafa Kemal Atatürk'ün kendisine emanet ettiği Cumhuriyete ve istiklale sahip çıkabilen gençliğe her şeyden evvel milli tarih bilinci verilmelidir.

“Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” dersi fikrinin ortaya çıkmasında dikkati çeken unsurlar; “İnkılap Tarihi”nin farklı bir anlayışla 1930’lu yıllarda, yeniden kurgulanmaya başlayan ve tarih biliminin bir parçası görülmesi,⁶ vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak kendisine yüklenen doğal işlevi, uluslar arası düzeyde karşılaştırmalı olarak sunulmasıdır.⁷

“Atatürk ilkeleri ve inkılap Tarihi” dersinin amaçları Recep Peker’in “İnkılâp Tarihi Ders Notları”nda şu şekilde belirtilmektedir; “Her ulusun müşterek bir inanç sistemi olmalıdır. Belli bir düşünce sistemine sahip olmayan milletler, bir insan yığınından ibarettirler. Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi derslerinden amaç Türk milletinin düşünce sistemi olan “Atatürkçü Düşünce Sistemi”ni yeni yetişen nesillere öğretmektir. Her büyük fikir hareketi tesiri evrensel olan inkılâp, ileri gidiş esnasında nesiller, zamanlar geçtikçe, şefler değiştikçe hız ve heyecanını kaybeder. Bu safhalarda yavaş yavaş ana fikirlerden gerilemeler görülür. Bu heyecan, hayat boyunca nesilden nesile aynı hızı, aynı canlılığı muhafaza etmezse feragatler başlar, ana inançlarından kaybedilir. İnkılâbı yok etmek, kayalara çarptırmak isteyen unsurlar bu hızı eksiltebilirler. Buna yol vermemek için biz kurtuluş ve diriliş devrimizin sıcaklığını nesilden nesile nakletmeliyiz”.⁸

“Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” dersleri, Türk inkılabının özelliklerini anlatmak ve kendisinden önce yapılan inkılap hareketleriyle karşılaştırmalı bir biçimde incelenmek amacıyla ilk olarak 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi⁹nde “İhtilaller Tarihi” dersi adı altında verilmişti¹⁰.

“İhtilaller Tarihi” adı altında okutulan sözü edilen derste, hukuk ve tarih arasındaki yakın ilişki göz önünde bulundurularak derslerin hukuk öğrencilerine faydalı olacağı düşünülmüş ve Mahmut Esat Bey tarafında kesintili olarak verilmiştir. Derslerde modern yenilikçi çağdaş bir sürecin oluşturulması amaçlanmıştır.

“Türk İnkılâp Tarihi”,¹³ Ocak 1926 ‘da alınan Bakanlar Kurulu Kararıyla Darülfünun yönetmeliğinin 6. maddesine dayalı Edebiyat Fakültesi dersleri arasına konulmuş, 1933 yılından itibaren Zeynep Hanım Konağında eski Edebiyat Fakültesi binasının yanındaki ahşap konferans salonunda ders olarak verilmeye başlanmıştır.¹¹ Burada ilk “İnkılâp Tarihi” dersi Maarif Vekili Hikmet Bey (Bayur), “İhtilaller Tarihi” olarak 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebinde verilen ders, 9 Mart 1934’te Ankara

⁵ Cihan Erol “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersleri Hakkında Rapor”, **I. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun 1985.

⁶B.Ersanlı, BEHAR, **İktidar ve Tarih “Türkiye’de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu (1929-1937)**, 1992, s.103; Mustafa Safran, “İnkılâp Tarihi Öğretimine Yaklaşım Sorunları” **G.Ü. G.E. F. Dergisi**, C.18, S.3, Ankara, 1998, s.99; Bülent Akbaba, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretimine Yönelik Bir Durum Değerlendirmesi (Gazi Üniversitesi Örneği), **TSA/ Yıl 13, S.1**, Nisan 2009, s.31.

⁷ “Avrupa’da yükselen totaliter rejimlere karşı gençliğimizi korumak” şeklinde de değerlendirilmektedir;

B.Tanör, Z.Toprak, H.Berktaş, **İnkılap Tarihi Dersleri Nasıl Okutulmalı?** Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, 1997, s.19.

⁸ Recep Peker, **İnkılâp Tarihi Ders Notları**, Ankara,1936, s.2; Tuncer Baykara, **Türk Devrim Tarihi**, Ankara,1981, s.6; Peker, 15 Mart 1934’te “İnkılap Tarihi” dersinde “Yirminci asrın başında Türk hudutları içinde dünya çapında bir hadise oldu. Dünya bu hadiseye Türk inkılâbı dedi” sözleriyle Türk İnkılabını tanımlarken İnönü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde verdiği derste “...Türk İnkılabını anlamak ve sevmek ve onun ülkülerini tatbik etmeğe candan çalışmakla bir ve beraberdir” şeklindeki ifadeyle onun amacını açıklamaktaydı.

⁹ Ankara Adliye Hukuk Mektebi, 5 Aralık 1925 tarihinde kuruldu. “Hukuk Mektebi” ne 301 öğrenci kayıt yaptırdı. Okula uygun bir bina bulunmadığı için açılış Büyük Millet Meclisinin toplantı salonunda gerçekleşti. Fakültenin açılış konuşmasını Gazi Mustafa Kemal yaptı ve ilk dersi Ahmet Bey (Ağaoğlu) verdi. Hukuk Mektebi, 1927 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Ankara Hukuk Fakültesi ismini aldı.

¹⁰ Yasemin Doğaner, **Yüksek Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretimiyle İlgili Düşünceler, Türk Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s.281-286.

¹¹ **İlk İnkılâp Tarihi Ders Notları**, Haz. Oktay Aslanapa, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997, s.9.

Hukuk Mektebinde “İnkılâp Kürsüsü” açılması kararı neticesi “İnkılâp Tarihi” olarak Başvekil İsmet Paşa tarafından verildi.¹²

2. Üniversiteler Düzeyinde Türk İnkılâp Tarihi Dersinin Okutulması ve Gösterilen Özen

1863’te öğrenimi sürekli olmayan bir üniversite özelliği gösteren İstanbul Darülfünunu, 8 Şubat 1870’te resmîyet kazanmış, ancak, bir yıl sonra kapatılmıştı.

1908 ‘de Vekiller Heyeti, Avrupa’ya giden gençlerin ahlak ve fikirlerinin bozulduğu gerekçesiyle Avrupa’ya öğrenci gönderilmesi yerine İstanbul’da Darülfünunun açılmasını teklif etmiş, Darülfünun, 19 Ağustos 1900’de açılmıştı.

1908 Meşrutiyeti ile Darülfünun beş şube olarak öğrenimini sürdürmüş, 20 Nisan 1922 tarihli nizamname ile Darülfünun adı “İstanbul Darülfünunu” olmuştu. 1919 ‘da Darülfünun Nizamnamesi yeniden hazırlanarak Darülfünun ilmi muhtariyet kazanmış, 1921 yılında Darülfünun fakültelerince düzenlenmiş olan özel birer encümen vasıtasıyla, 1921 bütçesinin düzeni ve tartışması başlamıştı.

1928 Nisan’ında, Darülfünun fakültelerince bazı derslerin kürsüye çevrilmesi çabası içinde olunmuş, Edebiyat Medresesi’nin yeni bazı kürsüleri kurulmuştu. 1924 yılına kadar idare ve teşkilatında bir değişiklik olmayan Darülfünunda Tevhidi Tedrisat Kanunuyla 3 Mart 1924’te bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararı alınmıştı. Darülfünun, 21 Nisan 1924 tarih ve 493 sayılı kanunla hükmi şahsiyetini kazanmış, 7 Ağustos 1925’te de İstanbul Darülfünunu Nizamnamesi ile de ilmi ve idari muhtariyetini elde ederek Avrupa Üniversiteleri seviyesine yükseltilmiş, medreselere de fakülte adı verilmişti.¹³

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kabul ettiği 2252 sayılı kanunla 31 Temmuz 1933 günü, İstanbul Darülfünunu kaldırılmış ve yerine 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren hizmete girmek üzere “İstanbul Üniversitesi “adı ile yeni bir yükseköğretim kurumu ihdas edilmiştir.¹⁴

Ankara’da Üniversite ve yüksek okulların kurulması ile 1932 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey, çağdaş dünyanın gereklerini kavrayan bir gençlik yetiştirmek düşüncesiyle yüksekokullarda “İnkılâp Tarihi” dersleri verilmesini önermişti. 1933 reformunun ardından 1933-1934 öğretim yılında, üniversite ve yüksekokulların tamamının son sınıflarında, “İnkılâp Tarihi” dersleri verilmeye başlandı.¹⁵

1930’lu yılların başlarından itibaren verilen “İnkılâp Tarihi” dersleriyle daha önce de ifade edildiği gibi Cumhuriyet rejiminin halka götürülmesi ve devrimlerin benimsetilmesi hedeflenmiş, tarih tezi ve üniversite reformu bünyesinde devam ettirilen bu dersler İstanbul Üniversitesinde bir “İnkılâp Tarihi Enstitüsü”nün¹⁶ ve Ankara’da Hukuk Fakültesine bağlı “İnkılâp Kürsüsü”nün kurulmasıyla yeni bir ivme kazanmıştı. Atatürk’ün yakın ilgisi ve kontrolü altında bu dersler Prof. Dr. Yusuf Hikmet

¹² Ahmet Mumcu, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlıklar”, 1. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Semineri, Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi, s. 45.

¹³ Yücel Özkaya, **Atatürk Dönemi ve Atatürk İnkılâpları**, Türkler, C.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.376.

¹⁴ Cumhuriyet döneminde “Birinci Yükseköğretim Reformu “ olarak adlandırılabilir bu köklü değişikliği gerektiren başlıca sebepler, dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip tarafından, özetle şu şekilde belirtilmiştir; Fakülte ve diğer birimleri arasında bilimsel işbirliğini sağlayacak koordinasyonun bulunmaması, Öğretim üyelerinin üniversite dışındaki çalışmaları dolayısıyla eğitim ve öğretimle yeterince ilgilenmemeleri ve kendilerini yalnız belirli saatlerdeki derslerden sorumlu sayarak bilimsel araştırmadan uzak kalmaları ve bunun sonucu olarak da yayınların azlığı, Darülfünun ve ona bağlı fakültelerdeki yönetimle ilgili makamlara seçimle gelindiğinden, öğretim üyeleri arasında ihtiras, sürtüşme ve anlaşmazlıkların doğmuş olması ve dışardan etkin bir denetimin bulunmaması, Darülfünundaki öğretim üyelerinin müstakbel çalışma arkadaşlarını seçme yetkisine sahip olmaları dolayısıyla, bu kurumların dışardan gelecek yeni kabiliyetlere büyük ölçüde kapalı kalması; İhsan Doğramacı, **Yüksek Öğretim, (Yükseköğretimin Gelişimi Üniversite Yönetiminde Özerklik ve Demokrasi)**, Yeni Türkiye Ansiklopedisi, Yıl 2, S.7, Ankara, s.342-343.

¹⁵ İlhan Aksoy, **Kurumlarında İnkılâp Tarihi Öğretimi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s.145.

¹⁶ 20 Haziran 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesine bağlı olarak kurulan İnkılâp Tarihi Enstitüsünün amacını dönemin Milli eğitim bakanı reşit galip şu sözlerle dile getiriyor; “...Yeni Üniversitenin en birinci, millîği ve inkılâpçılığıdır... Türk İnkılâbının ideolojisini yeni üniversite işleyecektir. Bu maksatla kurulan Türk İnkılâbı Enstitüsü, Üniversitenin en mühim cihazıdır ve bu cihaz yalnız orada çalışanların değil, yalnız bağlı olduğu Edebiyat Fakültesi’ne değil, talebesinden profesörüne kadar bütün Cumhuriyet münevverlerinin, bütün memleketin malıdır. O, inkılâp aşkı ve imanının kürsüsü olacak, hangi fakülteden olursa olsun, her talebe orada imtihan geçirdikten sonra diploma almayı vazife şeref bilecektir. İnkılâp Enstitüsü, hukukî, siyasî adlî, içtimâî, iktisadî ve malî sahalarda ve umumî surette millî kültür sahalarda Türk İnkılâbını doğuran sebepleri, Türk İnkılâbının ana unsurlarını, prensiplerini, İnkılâptan doğan Türk İstikbalini her safhasında tetkik edecektir...”; Şaduman Halıcı, **Türkiye Devletinin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004, s.413.

(Bayur)¹⁷ Mahmut Esat(Bozkur)¹⁸ Recep (Peker)¹⁹ ve Prof. Dr Yusuf Kemal (Tengirşenk)²⁰ tarafından verilmekte idi. Mahmut Esat Bozkurt'un verdiği dersler radyoda ve Cumhuriyet gazetesinde bir dizi halinde yayınlanmıştı.²¹ İstanbul Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'ndeki dersler, Yusuf Hikmet Bayur'un 4 Mart 1934'te ki dersiyse başlamıştı. Bayur, özellikle siyasi konular üzerinde duruyordu.²²

Mahmut Esat Bozkurt, Türk İnkılabını bir tür ihtilal olarak tanımlamış ve dünyadaki diğer ihtilalleri karşılaştırmalı olarak ele alarak, daha çok hukuk boyutunu konu edinmişti.²³

Recep Peker, siyasal sistemler ve rejimle ilgili konuları esas alırken, Yusuf Kemal Tengirşenk ise ekonomi ile ilgili meseleler üzerinde duruyordu. Böylece, Enstitü dört bölüme ayrılmıştı. İnkılabın, askeri ve iç siyasi meseleler ve getirdiği yeni siyasal kavramlarla ilgili kısmı, sonraları Bakan ve Başbakan olan Peker, hukuk kısmı daha sonraki dönemde Adalet Bakanlığı yapacak olan Bozkurt, dış siyasete ait hususları Milli Eğitim Bakanı olan Bayur ve iktisat bölümünü de Birinci Dönem TBMM üyesi ve 1930-1933 yıllarında Dış işleri, İktisat ve Adliye Bakanlığı yapmış olan Tengirşenk Beyler okutacaklardı. Dersler Ankara ve İstanbul'da değişik günlerde verilecekti.²⁴

1934-1935 yılı içinde Ankara Hukuk Fakültesi ile İstanbul Üniversitesinde derslerin konulduğu günlerin, hizalarında Profesörlerin adlarının da yazılı olduğu İnkılap dersleri programı hazırlanmış, programda İnkılap dersleri için bazı zorunluluklar da yer almıştı. Bu zorunluluklar şu şekilde idi; Derslere Yüksek tahsilde bulunan bütün son sınıf talebesi devam ve sene sonunda imtihan vermeye mecburdur. İmtihanları geçemeyen talebe diploma alamayacaklardır. Dinleyiciler için derslere girme kartları verilmektedir.²⁵

Bahsi geçen bu dersleri veren kadroların tespit edilmesi ve hocaların ders ücretleri de dönem dönem değişiklik göstermiştir; Ankara, İstanbul Üniversitelerinde ve Yüksekokullarda okutulmakta olan "İnkılap Tarihi" derslerini veren hocalardan Doçent Enver Ziya Karal, Ömer Lütfi Barkan, Hıfzı Velde ve Yavuz'a'da inkılap tarihi derslerinin imtihan evrakını tetkik etmek üzere muayyen mesai saatler dışında ayrı ayrı vazife gördükleri için 1938 Mali Yılı Bütçesinin 692. Faslının 7. Konferanslar Ücreti Maddesince 100 er lira verilmesi kabul edilmiştir.²⁶

¹⁷ Yusuf Hikmet Bayur, (1881-1980), 1881'de İstanbul'da doğdu. Öğrenimini Galatasaray Sultanisi ve Paris Üniversitesinde tamamladı. Mekteb-i Sultani'de öğretmenlik yaptı. Milli Mücadelede Salihli cephesinde bulundu. Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Genel Müdürü oldu. Londra ve Lozan Konferanslarında Türk kuruluna danışmanlık etti. Londra Büyükelçiliği Danışmanlığı, Belgrad Orta Elçiliği, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Kabil Büyükelçiliği, görevlerinde bulundu. 1933'de Manisa Milletvekili seçilerek Büyük Millet Meclisine girdi ve Milli Eğitim Bakanlığı görevini üstlendi. 1933 Üniversite Reformu ile birlikte "Türk İnkılap Tarihi"ni okutmakla görevlendirildi. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Hint Tarihi Ordinaryüs Profesörü oldu. 1946'da Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrıldı. Kuruluşunda bulunduğu Millet Partisi'nin iki yıl Genel Başkanlığını yaptı. 1954 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Partiden bağımsız Manisa Milletvekili seçildi. Demokrat Partililerle Yassıada'da yargılanıp hüküm giydi.

¹⁸ Mahmut Esat (Bozkurt), (1892-1943), Kuşadası'nda doğdu. İlköğrenimini Kuşadası'nda, orta öğrenimini İzmir'de yaptı. İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu ve İsviçre'de Lozan ve Freiburg Üniversitelerinde kapitülasyonlar ile ilgili tezini hazırlayarak doktorasını tamamladı. Milli Mücadeleye Kuşadası'nda katıldı. Büyük Millet Meclisi İkinci Döneminde İzmir milletvekili seçildi. İktisat ve adliye vekilliklerinde bulundu. Döneminde Medeni, Ceza, İcra ve İflas, Deniz ve Kara-Ticaret Kanunları yasalaştı. Ankara Hukuk Fakültesinin açılmasında da gayretleri görüldü. Uluslar arası davalarda Türkiye'yi başarı ile temsil etti. Soyadını, kazandığı bir davaya konu olan "Bozkurt" adlı bir gemiden aldı. Altı yıl kadar devam eden adliye vekilliğinden sonra, Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde "Hukuk" ve "İnkılap Tarihi" dersleri verdi.

¹⁹ Recep Peker (1888-1950), İstanbul 'da doğdu. Kocamustafapaşa, Askeri Rüştiyesi ile Kuleli İdadisi'nde öğrenimini tamamladı. 1904'de Harbiye'ye girdi. 1911 de Erkân Harbiye Mektebinden mezun oldu. Edirne ve Yemende bulundu. Balkan Savaşı ve Kafkas Cephesinde görevler ifa etti. Kurmay Binbaşı iken 1920'de Milli Mücadeleye katılmak üzere Ankara'ya geldi. Meclis Umumi Kâtibi oldu. Büyük Millet Meclisi İkinci Döneminde Kütahya milletvekili seçildi. Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreterliği görevini, Hâkimiyeti Milliye gazetesinin başında iken sürdürdü. İçişleri, Mübadele ve İmar, Maliye, Savunma, Bayındırlık Bakanlığı görevlerinde bulundu. 1928 yılında Meclis Grubu Başkan vekili, 1931'de yeniden Parti Genel Sekreteri seçildi. 1942'de ikinci defa Dâhiliye Vekili oldu. 1935-1942 yılları arasında Ankara, İstanbul Üniversiteleri ile Yüksek Okullarda ve Harp Akademilerinde "İnkılâp Tarihi" dersleri verdi. 1947'de Başbakan oldu.

²⁰ Yusuf Kemal Tengirşenk (1878-1969), 1878 yılında Boyabat'ta doğdu. Kuleli İdadisi'ni bitirdikten sonra Askeri Tıbbiye'ye girdi. Doktorasını, siyasi, iktisadi ilimlerde yaptı. 1908'de Osmanlı Mebusan Meclisi'ne seçildi. Milli Mücadele döneminde Büyük Millet Meclisine katıldı. İktisat vekili oldu. Sovyetler Birliği ile dostluk ve Fransa ile barış antlaşmalarını imzaladı. Elçilik ve Bakanlık görevlerinde bulundu. 1961'de Kurucu Meclis üyesi oldu. Ankara Hukuk Fakültesi'nde Ekonomi Profesörü olarak görevlendirildi.

²¹ Özkan İzgi, "Türk İnkılâp Tarihi Derslerinin Metot ve Kavram Açısından İncelenmesi" **I. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Semineri-** Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi, 1985, s.18.

²² Erdal Aslan, **Devrim Tarihi Ders Kitapları, Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, Salih Özbaran (Ed.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, s.297.

²³ Aslanapa, Oktay Aslanapa, **Devrim Tarihi Ders Kitapları, Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, Salih Özbaran (Ed). İstanbul; Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007, s.17-116.

²⁴ Özkan, a.g.e., s.18.

²⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030 10 00 142 13 4.

²⁶ B.C.A.,080 18 01 02 84 78 19; Dersi veren hocalardan Yavuz olarak ifade edilen Yavuz Abadan olup, Mahmut Esat (Bozkurt)'ın yardımcısıdır.

1942 yılında da “Türk İnkılabı Tarihi” derslerini okutan Mebus Profesörlerinin vazifelerinden ayrılmalarından dolayı kadrodan dört adet 203 lira ücretli Profesörlük ile dört adet 10 lira ücretli doçentlik iptal edilmiş ve ücretleri “Türk İnkılabı Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” derslerini okutacak olan bir Profesör ve iki doçente devredilmiştir.²⁷

1943 yılında İstanbul Yüksek Öğretim Müessesleri, Ankara Fakülteleri ve Yüksekokullarında “Türk İnkılabı Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” derslerini okutacak olanlara ait sekiz aylık kadrolar belirlenmiş ve İcra Vekilleri Heyetince 6 Mart 1943 tarihinde kabul edilmiştir.²⁸

1946 yılında İstanbul ve Ankara Yüksek Öğrenim Kurumlarında “Türk Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” derslerini okutacak olan Profesörler ve Doçent kadrosu belirlenerek bu kadroda çalışanların olağanüstü zamdan faydalanmaları kararlaştırılmıştır.²⁹

1948 yılında da Dil ve Tarih-Coğrafya, Hukuk ve Tıp Fakültelerinde Çalıştırılan “Devrim Tarihi” öğretmenleri belirlenmiş ve bunların ücretlerinin Ankara Üniversitesi 1948 Yılı Bütçenin “E” cetveline giren birinci bölümünün 1., 3. ve 4. maddelerine konulan ödenekten verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁰

3. Türk İnkılabı Tarihi Dersinin Kurumlara Devredilmesi

Başlayan ve gelişen süreçte, “İnkılabı Tarihi”nin kurumsal bir kimlikle daha sistemli ve organize olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmişti. Atatürk, TBMM’nin Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma yılını açarken 1 Kasım 1937 de yaptığı konuşmada şunları ifade etmişti idi; “Büyük davamız en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmiştir. Bu, yalnız kurumlarında değil düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak türeli bir planla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple okuma yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak nesilden nesle yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir. İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksekokullarımıza düşen başlıca vazifedir.”³¹

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de “İnkılâp Tarihi” dersleri ile ilgili hissedilen eksikliği 1 Kasım 1941 de TBMM’yi açış konuşmasında şu sözleri ile dile getirmekte idi; “... Şimdiye kadar Yüksek Öğretim Kurumları’nın son sınıflarında konferans şeklinde verilmekte olan İnkılabı derslerinin, bu kurumlarda “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” adı altında esaslı bir ders şeklinde verilmesi ve mevzuular etrafında ilmi incelemeler yapmak ve yaymak üzere bir de “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Enstitüsü” kurulması kararlaştırılmıştır...”³²

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı olarak 15 Nisan 1942’de 4204 Sayılı Kanunla, “Türk İnkılabı Tarihi” derslerinin sorumluluğu da verilerek kuruldu.³³ “İnkılâp Tarihi” derslerinin, daha önce ifade edilen amaçlarının gerçekleştirilebilmesine yönelik kalifiye öğretim elemanları yetiştirilmesi ve kaynaklarının araştırılması da Enstitünün görevi içerisinde yer aldı. Dersin adı “İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi”ne dönüştürülerek fakülte ve yüksek okullarda zorunlu hale getirildi.

1933 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi’nin bünyesinde verilmeye başlanan “İnkılâp Tarihi” dersleri genelde konferans özelliği taşımakta olup, beklenen neticenin elde edilemediğine kanaat getirilerek, belirli bir programla ve yetkin kişilerce sürdürülmesinin gerektiği anlaşılmıştı.

²⁷ B.C.A.,080.18.01.02.98.25.14.

²⁸ B.C.A.,030.18.01.02.101.15.16.

²⁹ B.C.A.,080.28.301.02.110.15.4.

³⁰ B.C.A.,030.18.01.02.117.54.2.

³¹ TBMM Zabıt Ceridesi, C.20, s.7.

³² TBMM Zabıt Ceridesi, 3.4.1942, s.69; K,Kemal Kop, Der. **Millî Şefin Söylev ve Demeçleri**, Ankara,1945,s.107. Şerafettin Turan, **İsmet İnönü, Yaşamı, dönemi ve Kişiliği**, Bilgi Yayınları, 2000,s.165.

³³ 15 Nisan 1942 tarihli 4204 Sayılı Kanuna göre Türk İnkılabı Tarihi Enstitüsünün görevleri şunlardır; Türk İstiklal Savaşı, Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmalarda bulunmak, bu konuda ilgili belgeleri ve yayınları toplayarak kütüphane ve müzeler meydana getirmek ve arşiv kurmak, Türk İnkılabı ve rejimini memleket içinde ve dışında tanıtmak için dersler de konferanslar vermek ve her türlü yayında bulunmak; Mumcu,a.g.e, s.45.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Dünyadaki diğer devrim hareketleri ve siyasal sistemler gibi alanlar yerine, kronolojik bir “Cumhuriyet Tarihi” anlatımı ile dikkati çekmiş, bu durum, lise ve üniversitelerde verilen derslerin içerik bakımından tekrarlanması sonucunu beraberinde getirmişti.³⁴

4204 sayılı yasa ile Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yönetim Kurulu’na tek partili dönemin özelliği gereği, CHP’den de bir temsilci alınmasını öngörülmüş, çok partili siyasal hayata geçildiğinde, Enstitünün çalışamaz duruma geldiği gözlemlenmiştir.

12 Eylül 1980 sonrası yürürlüğe giren Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Yasası ile 4204 sayılı yasa tümüyle yürürlükten kaldırılmıştı. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi’ne bağlanmıştı. Enstitü, kuruluş amacına uygun olarak çalışmalarını sürdürmektedir.³⁵

4. 27 Mayıs 1960’da Başlayan Yeni Dönem

Öğretim üyeleri, 1950-1960 döneminde sivil ve asker bürokrasiyle birlikte toplumun en hızlı kaybeden kesimi haline gelmiş, özellikle 1957 ekonomik bunalımından sonra ekonomik baskıyı daha çok hissetmişlerdi. Bu durum, daha önce görülmemiş bir düzeyde Üniversitenin öğrenci ve öğretim üyeleriyle siyasal eylem içerisine girmesine neden oldu. Dolayısıyla, üniversitelerin 27 Mayıs hareketinin oluşmasında oldukça önemli bir rol oynadığı görülmüştür. 1946’ da 4936³⁶, 1960 yılında da 115³⁷ ve 119 sayılı kanunlar yürürlüğe konularak, üniversitelere “özerklik” getirilmesine çalışılmış; özerklik, 1961 Anayasasının 120.³⁸ maddesi ile güvence altına alınmıştır. Ancak, bu güvence, daha ziyade öğretim üyelerine bir nevi dokunulmazlık getirmişti.³⁹

1946 sonrasında 1933 yılında gerçekleştirilen reformun ilkeleri bir yana bırakılarak çıkarılan 4936 sayılı kanun ve 1961 Anayasa’sının 120. maddesinde yer alan “üniversitelerin kendilerince yönetilmesi” hükmü üniversitelerimizin potansiyellerinden yeterince yararlanmalarını önlemiş,⁴⁰ “İnkılap Tarihi” derslerinin içeriğinde de bir takım değişiklikler yapılmış, fakültelerde iki sömestr, yüksekokullarda da bir yıl olarak okutulması kararlaştırılmıştı.

1968 yılındaki öğrenci olaylarıyla gelişen ideolojik kamplaşma, bu derslere gerektiği kadar önem verilmediğini göstermişti.

³⁴ Oktay Aslanapa, a.g.e., s. 298.

³⁵ Necdet Aysal, “ Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, s.33-34, Mayıs-Kasım, 2004, s.241-263.

³⁶ 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu dokuz bölüm, 81 süreklî, 3 geçici maddeden oluşmuştur. Üniversiteler Kanunu, 1946 yılında başlayan çok partili demokratik hayata geçiş sürecinde, üniversitelerle ilgili düşüncelerin edinilen deneyimin bir ürünüdür. Kanunun getirdiği bazı değişiklikler ve yenilikler: 1)Üniversiteler, özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim ve araştırma ve öğretim birlikleridir. Fakülteler de bilim ve yönetim özerkliğine ve tüzel kişiliğine sahiplerdir (madde1),Üniversite ve fakültelere bağlı olarak kurulan enstitülere, bilim, araştırma, öğrenim ve yayım kurullarına senato kararı ile tüzel kişilik verilebilir (madde2), 2) Yöneticiler seçimle belirlenmektedir. Dekan “iki yıl için, profesörler kurulu tarafından fakültenin aylıklı ordinaryüs profesör veya profesörleri arasından mutlak çoklukla seçilir. Süreci biten dekan, dört yıldan önce tekrar dekan seçilemez.” (madde 8), Rektör “Fakülte profesörler kurullarının bir arada yapacakları toplantıda iki yıl için, aylıklı ordinaryüs profesör veya profesörler arasından, sıra ile her seçim döneminde başka bir fakülteden olmak üzere salt çoğunlukla seçilir.” (madde 12), Profesörlerin ve ordinaryüs profesörlerin Tayinleri; “Fakülte Profesörler kurulunun seçimi ve senatonun uygun bulması ve Milli Eğitim Bakanının teklifi üzerine müşterek kararla yapılır” (madde28) “Sözleşme ile üniversitelerde görevlendirilecek yabancı profesörler kurulunun teklifi, senatonun kararı ve Milli Eğitim Bakanının onayı ile tayin olunurlar.” (madde 29) 3)Yönetimde kişiler değil kurullar söz sahibi olmuştur. 4) Bazı eksikliklerine rağmen üniversitenin görevleri, örgütlenmesi, çalışması, öğretim elemanlarının yetiştirilmesi, disiplin işleri, denetlenmesi, üniversite öğretim üyeliğinin bir meslek olarak görülmesi, öğretim elemanlarına güvence getirilmesi v.b. hususlar derli toplu olarak kanunda yer almıştır. 2252 Sayılı Kanun ve İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi sadece İstanbul Üniversitesi ile ilgilidir. O sıralarda zaten başka üniversite de yoktur. 4936 Sayılı “Üniversiteler Kanunu” bütün üniversiteleri, gelecekte kurulacakları da kapsamaktadır.Geniş yankıları olmuştur. Bir reform kanunu olarak nitelendirilmiştir.

³⁷ 115 Sayılı Kanunla 4936 Sayılı Kanunun bazı maddeleri değiştirilmiştir. Özellikle 4936 Sayılı Kanun’un 13. maddesindeki Milli Eğitim Bakanının Üniversiteler arası kurul başkanı olduğu hükmü ile 14. maddesindeki “Millî Eğitim Bakanı, Üniversitenin başdır” cümlesi ve Milli Eğitim Bakanı’na verilen diğer yetkilerin 115 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmış olduğu belirtilmeye değer görülmüştür. 115 sayılı Kanunla Profesörlük de kaldırılmış bulunduğundan, kurullar oluşturulurken, seçimler yapılırken ordinaryüs profesör ibaresine yer verilmemiştir. Mevcut ordinaryüs profesörlerin hakları saklı tutulmuştur. Böylece 4936 Sayılı Kanunla sağlanmış bulunan bilimsel ve yönetsel özerkliğe iç denetimde eklenerek yeni bir anlam ve yön kazandırılmıştır.

³⁸ 1961Anayasası’nın 120.madde ile üniversitelerle ilgili bir hüküm ilk defa Anayasamızda yer almıştır.Bu maddeye göre “Üniversiteler, ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur...bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.Üniversiteler,kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulan organlar eliyle yönetilir ve denetlenir,... Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Üniversitelerin üniversite organlarınc denetlenmesi bu esaslara göre kanunla düzenlenir...”

³⁹ Doğramacı,a.g.e., s.343.

⁴⁰ Doğramacı,a.g.e., s.344-345.

Dersin adı, “Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Danışma Kurulu kararıyla “Türk Devrim Tarihi” olarak değiştirilmiştir. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1 Şubat 1971’de, “Devrim Tarihi” dersinin amacı, niteliği ve özelliğini yeniden düzenlemiştir.

12 Mart 1971 muhtırasından sonra 1488 sayılı kanunla⁴¹ Anayasa’da yapılan değişiklikler içerisinde 120. madde de yer almış ve şu hükümler getirilmiştir; “...Özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kavuşturulmasına engel olunamaz. Üniversiteler devletin gözetimi ve denetimi altında yönetilir, Üniversiteler onlara bağlı kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetinin tehlikeye düşmesi halinde Bakanlar Kurulu idaresine el koyar”.

1971 Askeri Muhtırası’nın ardından, “İnkılâp Tarihi” derslerine önem verilmesi konusu gündeme gelmiş de yeterli girişimde bulunulmadığı görülmüştür.⁴²

03.03.1972 tarihinde Başbakan Prof. Dr. Nihat Erim’in Millet Meclisi Başkanlığına sunduğu “Üniversiteler Kanun Tasarısı” ile de tasarının dayandığı ilkeler ele alınmış ve 1750 sayılı “Üniversiteler Kanunu “ 07.07.1973 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁴³

5. 12 Eylül 1980 Dönemi

1980 yılına gelindiğinde, üniversite, akademi ve yüksek okulların ciddi bir düzeltme gerektiren önemli sorunları mevcuttu. Her hangi bir plan ve programdan yoksun olan Yüksek Öğretim, rasgele büyümüşü, talebi karşılamaya yetmemekteydi. Bir fakülte ya da okulun aldığı öğrenci sayısı, mezunlarının iş bulma imkanlarıyla ilgili olup, kamuoyunun baskısı neticesi, siyasal iktidarlarca hemen her yıl artırılmaktaydı..

İşte bu ve benzeri daha pek çok sorun, Yüksek Öğretimin problemlerini oluşturmaktaydı. Yüksek Öğretim konusundaki düzeltilmesi gereken bu eksiklik ve aksaklıkları gidermek amacıyla, Millî Güvenlik Konseyi tarafından 4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu çıkarılmıştı.

12 Eylül 1980’den sonra “Türk İnkılâp Tarihi” adıyla okutulan ders, 1981’de kabul edilen 2547 sayılı kanun gereğince “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” şeklinde değiştirilmiş,⁴⁴ Ortaokul ve liseler için dersin adı, 1981’de “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi” olmuştur. 1982 de ise “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ”⁴⁵ şeklinde değiştirilmiştir.

Dersin amacı YÖK tarafından şu ana başlıklarda toplanmıştır;

Türk bağımsızlık savaşı, Atatürk inkılapları ve Atatürkçü düşünce sistemi, Türkiye Cumhuriyeti tarihi hakkında doğru bilgiler vermek,

Türkiye ve Atatürk İnkılapları, İlkeleri ve Atatürkçü düşünceye yönelik tehditler hakkında doğru bilgiler vermek,

Türk gençliğini, ülkesi milleti ve devleti ile bölünmez bir bütünlük içinde Atatürk İnkılapları, İlkeleri ve Atatürkçü düşünce doğrultusunda ulusal hedefler etrafında birleştirmek,

Türk gençliğini, Atatürkçü düşünce doğrultusunda yetiştirmek ve güçlendirmek.

12 Eylül askeri müdahalesinden sonra “İnkılâp Tarihi” dersleri, Türkiye Cumhuriyeti’nin dayandığı temel ideolojinin öğretilmesi amacıyla bir kez daha önemle ele alındı. Dersleri verebilecek akademisyen eksikliği münasebetiyle emekli subay, emniyet mensubu, dersleri verme yeteneğine sahip olduğuna inanılan devlet görevlileri tarafından okutulmaya başlandı. Ancak öğretim, akademik eğitim tarzından uzak kaldı.

⁴¹ 1488 Sayılı kanunla Anayasa’da yapılan değişiklikler sırasında 120.madde de değişmiş ve “...Bu özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz. Üniversitelerde devletin gözetimi ve denetimi altında yönetilir. Üniversitelerle onlara bağlı kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetinin tehlikeye düşmesi halinde Bakanlar Kurulu idaresine el koyar” hükümleri getirilmiştir.

⁴² Aksoy,a.g.t.,s.147.

⁴³ Durmuş Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s.149-150.

⁴⁴ Sadık Erdaş, **Atatürk’ten Günümüze “Türk İnkılâp Tarihi” Derslerine Genel Bir Bakış. Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi**, Y.Doğaner (Ed.), Ankara: Hacettepe Üniversitesi,2006, s.18-19.

⁴⁵ Bilal Bülent Alperen, **Tarih Öğretmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler(Kıdem, Mezuniyet, Okul Türü ve Cinsiyet) Açısından İncelenmesi(Konya Örneği)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008,s.8.

1981 tarih 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 4. ve 5. maddeleri uyarınca, bütün Yüksek Öğretim Kurumlarında, eğitim ve öğretim süresince, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" adı altında, zorunlu bir ders kabul edildi.

4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı çıkarılan Yükseköğretim Kanunundan beş buçuk ay sonra, 20 Nisan 1982 tarih ve 2653 sayılı yasayla, Yükseköğretim Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilip Yükseköğretim Kurulunun yetkileri genişletilmişti. Bir süre sonra da Yükseköğretim Kurulları Teşkilatı hakkında 22 Haziran 1982 tarih ve 41 sayılı kanun hükmünde kararname yayınlanmıştır. Bu kararname ile Akademiler üniversite halinde örgütlenmiş, mevcutlara dokuz tane daha ilave edilerek, üniversiteler toplamı 27 ye çıkmıştır. Beş ay sonra YÖK ilkeleri, halkoyuyla kabul edilen yeni anayasanın 130-131 ve 132'nci maddeleri ile içine alınmıştır. Anayasanın kabulünün üzerinden henüz daha bir yıl geçmeden, Yükseköğretim Kanunu'nun büyük ölçüde değiştirilmesi ve genişletilmesi ihtiyacı duyulmuş, "2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair "17 Ağustos 1983 tarih ve 2880 sayılı yasa çıkarılmıştır.

1982 yılından itibaren, "İnkılap Tarihi" derslerinin yürütülmesi ve bilimsel araştırma ve akademik kariyer yapılmasını sağlamak üzere üniversitelerde "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüleri veya Bölümleri" kuruldu. Ancak, bu birimleri yönetecek aynı bilim dalında yeterli eleman olmaması sebebiyle başka ana bilim dallarından öğretim üyelerinin görevlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştı.⁴⁶

"Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" dersi haftada iki saat olmak üzere üniversitelerin bütün sınıflarında okutulurken, 1991 yılından itibaren bir eğitim ve öğretim yılında 60 saatten az olmamak üzere okutulmasına karar verilmişti. Dersler, üniversitelerin birçoğunda sözü edilen bu alt sınır esas alınarak okutulması sağlanmıştı. Günümüzde "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" dersi genellikle Yükseköğretim Kurumlarının birinci sınıflarında, haftada 2 saat üzerinden kredisiz bir şekilde okutulmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisinin 25 Mayıs 1981 tarih ve 2087 sayılı nüshasında, Yüksek Okullarda "Türk İnkılap Tarihi", Ortaöğretim kurumlarında "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi" derslerinin amacı ve müfredat programı ayrıntılı biçimde yayınlanmıştı.⁴⁷

İnkılabın yapıcıları son derece yüce emeller ile bu dersleri koymuşlardır. Bir yandan Türkiye'yi idare edecek önünün açacak gençleri yetiştirirken diğer yandan da bilgi toplumu oluşturmayı amaçlıyordu. Sürekli artan nüfus ve buna paralel okulların ve öğrenci sayısının artışı ihtiyaca gereken cevabı veremedi. Dersin müfredatlarla sınırlarının çizilmesi inkılapların canlılığını yitirmesinin nedenlerinden biri oldu. Teorik öğretim metodu pratik uygulamalardan yoksun olduğu için üniversitelerdeki tam öğrenme metodu asla gerçekleşmedi. Türk İnkılabının yaşaması ve ilerlemesi, devlet ve toplum olarak varlığımızın güvenceye alınmasıdır.⁴⁸

Sonuç

Temelleri 1925 "İhtilaller Tarihi" dersine kadar geriye götürülen "Atatürk ilkeleri ve inkılap Tarihi" dersi, 27 Mayıs 1960'tan sonra "Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyet Rejimi", 1968'de "Türk Devrim Tarihi", 1980 sonrası "Türk İnkılap Tarihi" adıyla okutulmuştur.

1981 yılından itibaren ise 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunun uyarınca "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" 1982 de ise "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük " adını almıştır.

⁴⁶ Aksoy, a.g.t., s.147.

⁴⁷ Buna göre dersin amacı öğrencilere; Türk inkılabının tarihi anlamı ve önemini kavratmak, Atatürk'ün milliyetçilik ve medeniyetçilik anlayışını belirtmek, Atatürk'ün dâhi asker, büyük devlet adamı ve inkılapçı kişiliği ile eşsiz önderliğini, Atatürkçülüğü benimseterek, Atatürk'ün dünya görüşünü ve düşüncelerini kavratmak, Kurtuluş Savaşı'nı ve bu savaşı, Türk milletinin varlığını korumak ve sürdürmek için ne büyük fedakarlıklarla gerçekleştirdiğini kavratmak, Türk milletinin bütün kurumları ve değerleriyle birlikte çağdaş uygarlığa, hangi tarihi şartlar altında ve nasıl geçtiğini kavratmak, Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetinin dinamik temelini "Atatürk İlkeleri"nin oluşturduğu bilincini kazandırmak, Türk İnkılabının, milli ve milletlerarası niteliklerini belirlemek; XX. Yüzyılda masum milletlere nasıl ışık tuttuğunu göstermek, Dünya devletlerinin ve Türkiye'nin içinde bulunduğu o günkü durum göz önüne alınmak suretiyle, Türk İnkılabının ne güç şartlar altında gerçekleştirildiğini kavratmak, demokrasi hayatımızın gelişmesini inceleyerek, onlara demokratik düzenin gerektirdiği bilgi ve davranışları kazandırmak, Atatürk'e Türk İnkılabına ve onun ilkelerine yürekten bağlı, bunların inançlı savunucusu olma bilincini kazandırmak, Günümüzün ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirebilecek tutum, davranış ve yetenekler kazandırmak. TC. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C.44,S.2087, 25 Mayıs 1981,s.205.

⁴⁸ Aksoy, a.g.t., s.150.

Bu gün, Yüksek Öğretim Kurumlarının tamamında zorunlu ders olma özelliğini muhafaza eden “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” Türkiye Cumhuriyetinin kendisi kadar bir geçmişe sahip olup, Atatürk’ün armağan ettiği kültür ve eğitim mirasıdır.

“Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” dersinin amacı; Mustafa Kemal Atatürk’ün “devrimin amacını kavramış olanlar sürekli olarak onu koruma gücüne sahip olacaklardır” sözü düstur edinilerek, Türk inkılabının ruhu ve hedeflerini kavrayarak geliştirecek yeni nesiller yetiştirmek olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde gerçekleşen Türk İnkılabı bir milli bağımsızlık ve çağdaşlaşma hareketinin adıdır. Toplumsal yeni bir biçimleniştir. Ulusal bağımsızlığı ve hür düşünce ile insan onurunu temel aldığı için hümanizme dayalı bir Türk rönesansıdır. Bu değişme Türkler tarafından bir modernleşme yani daha gelişmiş, daha ileri addedilen bir toplumsal düzen tipine geçiş olarak anlanmaktadır. Bu temelde “Atatürk ilkeleri ve inkılap Tarihi” dersinin vazgeçilmez önemi ortadadır.

KAYNAKÇA

AKBABA Bülent, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretimine Yönelik Bir Durum Değerlendirmesi (Gazi Üniversitesi Örneği)**, TSA/ Yıl:13,S:1, Nisan 2009.

AKSOY İlhan, **Yükseköğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi Öğretimi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

ALPEREN Bilal Bülent, **Tarih Öğretmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler(Kıdem, Mezuniyet, Okul Türü ve Cinsiyet) Açısından İncelenmesi(Konya Örneği)**,Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

ASLAN Erdal, **Devrim Tarihi Ders Kitapları, Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, Salih Özbaran (E.d.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2007.

ASLANAPA Oktay, **İlk İnkılap Tarihi Ders Notları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997.

AYSAL Necdet, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 2004.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030 10 00 142 13 4.

B.C.A.,984 18 01 02 84 78 19.

B.C.A.,020 18 01 02 98 25 14.

B.C.A.,030 18 01 02 101 15 16.

B.C.A.,080 28 01 02 110 15 4.

B.C.A.,630 78 01 02 117 542.

BAYKARA Tuncer, **Türk Devrim Tarihi**, Ankara 1981.

BEHAR B.Ersanlı, İktidar ve Tarih “ Türkiye’de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu”

(1929-1937) , 1992.

BIYIKLIOĞLU Tefrik **Atatürk Anadolu’da, (1919-1921)**, I. 2. Baskı, 1981.

CİHAN Erol, “ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersleri Hakkında Rapor” **I. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri**, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Basımevi,1985.

DEVELİOĞLU Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Ankara 1986,C.7.

DOĞANER Yasemin, **Yüksek Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılaplarının Öğretimiyle İlgili Düşünceler, Türk Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

DOĞRAMACI İhsan, , **Yüksek Öğretim , (Yükseköğretimin Gelişimi Üniversite Yönetiminde Özerklik ve Demokrasi)**, Yeni Türkiye Ansiklopedisi, Yıl:2, S.7, Ankara.

ERDAŞ Sadık, Atatürk’ten Günümüze “Türk İnkılap Tarihi “ Derslerine Genel Bir Bakış, **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi**, Doğaner, Y, (Ed.), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

EROĞLU Hamza, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul 1982.

HALICI Şaduman, **Türkiye Devletinin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi,2004.

İNAN Afet, **Tarihten Bugün’e**, İş Bankası Kültür Yay, İstanbul 1970.

KAPÇI Hikmet Zeki, **Mustafa Kemal Atatürk ‘te İnkılapçılık Anlayışının Oluşması ve İnkılaplar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2002.

KAYALI Kurtuluş, **“Türk İnkılap Tarihi Öğretiminin Yeniden Şekillenmesi Üzerine “**, **Tarih ve toplum**, S.56, Ağustos 1988.

KOP K.; ,Kemal Der. **Millî Şefin Söylev ve Demeçleri**, Ankara 1945.

MUMCU Ahmet, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlıklar"**I. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri**, Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi.

ÖZKAN İzgi, "**Türk İnkılap Tarihi Derslerinin Metot ve Kavram Açısından İncelenmesi**" 1. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri- Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi, 1985.

ÖZKAYA Yücel, **Atatürk Dönemi ve Atatürk İnkılapları**, Türkler ve Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.16, Ankara, s.376.

ÖZÜÇETİN Yaşar " Millî Mücadele İçerisinde 19 Mayıs 1919" **KEFAD**, (G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi), Cilt 5, S. 2, Aralık 2004.

SAFRAN Mustafa, "**İnkılap Tarihi Öğretimine Yaklaşım Sorunları**" G.Ü. G.E. F. Dergisi, C.18, S.3, Ankara 1998, s.99;

TANÖR B.; Z. TOPRAK; H.BERKTAY, **İnkılap Tarihi Derleri Nasıl Okutulmalı?**, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, 1997.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.20.

TC. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C.44, S.2087, 25 Mayıs 1981.

TURAN Mustafa (Türk İstiklâl Mücadelesi Üzerine Prof. Dr. Yaeschke'nin Bir İncelemesi); "19 Mayıs'ın Türk İstiklâl Harbindeki Yeri ve Önemi", **Türk Yurdu**, C.18, S.129, Mayıs 1998.

TURAN Şerafettin, **İsmet İnönü, Yaşamı, dönemi ve Kişiliği**, Bilgi Yayınları, Ankara 2000.

TÜNAY Bekir, "Atatürk'ün İnkılapçılık İlkesi" **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Temmuz, 1987, S.9, C.3.

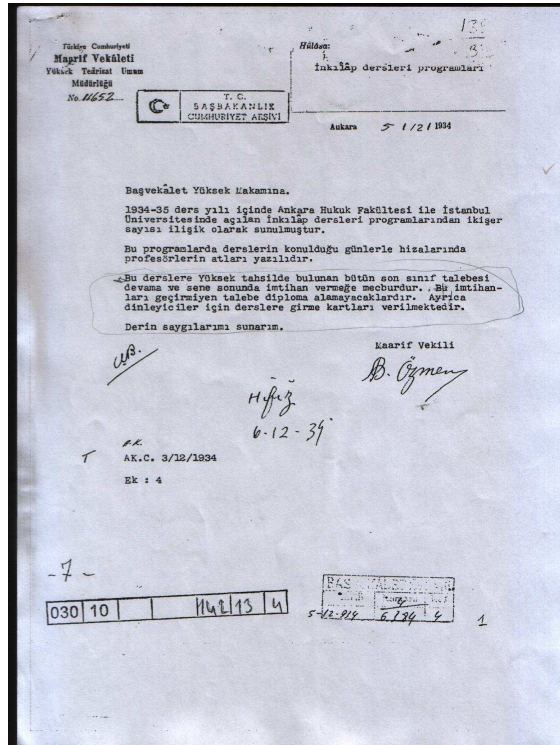
Türkçe Sözlük, I, Türk Dil Kurumu, Ankara 1998.

UZUN Hakan " Osmanlıdan Cumhuriyete Süreklilik " **AVRASYA ETÜDLERİ TİKA**, 23 Yaz- Sonbahar 2002.

PEKER Recep, **İnkılap Tarihi Ders Notları**, Ankara 1936.

YALÇIN Durmuş, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008.

Ek 1:

Ek 2:

